

Nr 35.

Ankom till Riksdagens kansli den 11 april 1911 kl. 12 m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om typografyrkets undantagande från giltighetsområdet för lagen angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 254, har herr *Carl Lindhagen* anfört följande:

»Vid förra riksdagen yrkades (motionen nr 150) att Riksdagen för sin del ville besluta, att lagen om förbud mot kvinnors användande nattetid till arbete i vissa industriella företag ej skall äga tillämplighet på typografyrket eller, om detta ej kunde bifallas, åtminstone ej på de kvinnliga typografer, som nämnda dag eller därförinnan haft anställning i yrket. Detta yrkande bifölls ej den gången.

Af bifogade lilla utredning, som verkställdes af två kvinnliga typografer, kan man få en liten begynnande inblick i hur lagen i detta yrke kommer att verka. Det är oefterrättligt att för kvinnorna på detta sätt förstöra ett yrke, i hvilket hitintills bereds arbeterskor den bästa utkomsten.

Med hänsyn härtill och hvad i förra årets motion anförts hemställes, att Riksdagen för sin del ville besluta att lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag ej skall äga tillämplighet på typografyrket.»

Den af motionären åberopade utredningen är af följande innehåll:

“Rapport

öfver af oss hittills kända exempel på verkningarna af lagen mot kvinnors nattarbete inom typografikåren:

Isaac Marcus' Tryckeri-A.-B.: Redan den 16 juli 1910 blefvo alla iläggerskor, efter att ha tidigare muntligen varskotts, definitivt uppsagda till afflyttning på 14 dagar enligt följande formulär:

»Få härmed med anledning af att bolaget endast skall använda manliga iläggare uppsäga Eder till afflyttning den 30 juli 1910.

Högaktningsfullt
Isaac Marcus' Tryckeri-Aktiebolag
gm K. G. Staffund.»

I sätteriet, där förut hufvudsakligast kvinnlig arbetskraft användts, hafva, efter lagens antagande i Riksdagen, en ny ordning börjat göra sig gällande. Vid nytt behof af arbetskraft ha väsentligen endast antagits män. Enligt hvad vi kunna finna har bolaget undvikit att annonsera för att ej väcka sätтарinnornas uppmärksamhet.

A.-B. Fahlerantz tryckeri: Intyg har lämnats att tryckeriet inte kan använda kvinnlig arbetskraft i samma utsträckning som förut. Ledningen har förklarat att vid brådskande arbete middagstiden i stället måste användas, och kunna sätтарinnorna härigenom nödgas arbeta 13 à 14 timmar i följd med endast en halftimmas frukost-rast, hvilket är vida mer ansträngande än arbetet enligt den gamla ordningen. Några afskedanden ha ännu ej skett, men blir detta beroende af hur förhållandena utveckla sig.

Tryckeriet Gutenberg (Nordiska Förlaget): Arbetet är där fördeladt i skift. En iläggerska, som var anställd, kunde sålunda efter lagens ikraftträdande ej behållas, men blef öfverflyttad till bokbinderiafdelningen och fick därvid af godhet bibehålla sin gamla veckolön; dock är att märka att hon som iläggerska kunnat nå en högre lönegrad än för en bokbinderska är möjligt.

Beckmans tryckeri: Där ha användts flera iläggerskor, men är deras bibehållande nu beroende af huruvida tryckarna åtaga sig att vid öfvertid utföra iläggerskornas arbete.

Svanbäcks tryckeri: En sätтарinna sändes af förbundets platsanskaffningsbyrå som vikarie för en ledig sätтарinna, men blef ej antagen, ty en sätтары önska des. Faktorn förklarade att det numera är svårt för sätтарыn nor att erhålla plats.

Norstedt & Söner: Har förut i stor utsträckning använt kvinnliga iläggerskor; numera antagas endast manliga iläggare. Sätтарыpersonalen har här alltid utgjorts af endast män.

Svenska Morgonbladet: Försök har gjorts att ordna arbetet så, att den kvinnliga personalen skulle kunna stanna. Hur detta skall ställa sig i praktiken är ännu

för tidigt att afgöra, särskildt som det nu är den tid som tidningarna ha litet annonser. Hemställen till yrkesinspektionen, att, för ordnande af förhållandena så, att kvinnorna lättare kunde få behålla sina platser, få utnyttja de af lagen medgifna 60 undantagstimmar genom 1 timmes arbete hvarje fredag mellan kl. 10—11 e. m., har enligt yrkesinspektörernas eniga lagtolkning af dem afslagits.

Stockholms-Tidningen: Den där anställda sätтарinnan har fått sitt arbete förlagd till dagen, men har det för henne personligen ordnats så, att hon ej skall lida någon afsevärd förlust.

Sundsvall: En sätтарinna, som varit anställd 16 år i en tidning, har blifvit afskedad på grund af lagen.

Söderköping och *Eskilstuna:* De som haft skiftarbete hos vissa tidningar, ha fått sitt arbete förlagd till dagen, på sistnämnda plats och sannolikt äfven på den förra mot lägre aflöning.

Efter hvad man nu kan finna har lagens verkningar ej visat sig så kännbara för de 18, hvilka under riksdagsdebatten ansågos blifva de enda som skulle drabbas af lagen; man söker merendels draga skälig försorg om dem, som för närvarande äro anställda, men platserna äro för framtiden förlorade för kvinnorna. Däremot tyckes den verka mera redan nu å civiltryckerier, där endast tillfälligt öfvertidsarbete förekommer.

Tydligt framgår dock redan nu att yrket för framtiden blir stängdt för kvinnorna, emedan endast i enstaka fall kvinnliga elever komma att anställas.

För öfrigt finns det en hel del både arbetare och arbetsgivare, som ännu ej tyckas förstå hvad lagen verkligen innebär. På sådana platser kan man ej säga hur det kommer att ställa sig förrän någon direkt konflikt med lagen inträffar. På en hel del ställen är arbetstiden förlagd numera mellan kl. 7 f. m. och 5 e. m. och tror man sig därigenom slippa ifrån lagen. Denna anordning är dock som sagdt mera ansträngande.

Omkring 600 kvinnliga tryckeriarbetare finnas i Sverige.

Stockholm den 8 januari 1911.

Ida Johansson.
Sätтарinna.

Hulda Sundqvist.
Sätтарinna. »

Såsom motionären erinrat, väcktes vid förlidet års riksdag af honom en motion med enahanda syfte som den nu förevarande.

I sitt utlåtande i anledning af nämnda motion, hvilken afstyrktes af lagutskottet och afslogs af Riksdagens båda kamrar, erinrade utskottet bland annat, att den af motionären afsedda lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag skulle träda i kraft först den

*Utskottets
yttrande.*

1 januari 1911, samt att sistnämnda tid bestämts, för att tillfälle skulle beredas till anpassning efter de af lagen skapade nya förhållandena.

Vid antagandet af berörda lag förbisågs ingalunda, att densamma, försåvidt angick de industrigrenar, där nattarbete i någon större omfattning förekomme, tilläfsventyrs skulle kunna komma att försätta kvinnorna i en ogynnsammare ställning på arbetsmarknaden än männen. Med hänsyn till det viktiga ändamål, som med den nämnda lagstiftningen åsyftades, ansågos emellertid de betänkligheter, som ur berörda synpunkt kunde resas mot densamma, böra vika.

De synpunkter, som sålunda vid tillkomsten af lagstiftningen i fråga, äfven beträffande typografyrket, gjorde sig gällande, torde fortfarande hafva samma berättigande. Med principerna för sagda lagstiftning skulle det alltså enligt utskottets uppfattning icke mer nu än vid dess tillkomst öfverensstämma, att, såsom motionären påyrkar, undanta kvinnorna inom en viss större yrkesgrupp från lagens föreskrifter.

Erfarenheten af lagens verkningar beträffande såväl kvinnorna själfva som de industrigrenar, lagen afser, torde i allt fall ännu vara för liten för att någon bestämd slutsats nu skulle kunna däraf dragas.

Slutligen vill utskottet framhålla, att, som bekant, den berörda lagen är grundad på en internationell konvention angående förbud mot nattarbete för kvinnor, sysselsatta inom industrien, till hvilken äfven Sverige anslutit sig. Enligt denna ankommer det på hvarje land att bestämma, hvad som är att förstå med industriella företag, dock att dit alltid skola räknas bland annat industriella företag för bearbetning af varor. Enligt hvad utskottet inhämtat, lär det redan vid tillkomsten af sagda konvention hafva varit afsikten att under sistnämnda kategori inbegripa äfven typografyrket. Att så bör ske, har sedermera vid olika tillfällen häfdats. Är denna uppfattning riktig, synes motionärens förslag ej kunna genomföras utan att Sverige frånträder konventionen, något som ej kan ske, förr än tolf år förflutit från det densamma af Sverige biträdades.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 april 1911.

På lagutskottets vägnar:

ERNST HÅKANSON.

Reservation

af herr *Lindhagen*, som anför:

»I utskottets återgifvande till en början af sin erinran förra året har utskottets utslutits det då gjorda uttalandet, 'att det icke syntes utskottet lämpligt att ändra en af statsmakterna antagen lag, innan densamma ens trädt i kraft och innan verkningarne af densamma kunde ha visat sig'. Bägge dessa förutsättningar äro nämligen nu för handen.

Utskottet uppger därför nu i stället, att man skulle redan vid lagens antagande ingalunda förbisett, att den i vissa fall skulle kunna 'försätta kvinnorna i en ogynnsammare ställning på arbetsmarknaden än männen'. Antagligen gjorde man detta förnuftigtvis i sitt stilla sinne, men officiellt förnekades det dock merendels helt enkelt. Denna af utskottet medgifna skadliga verkan af lagen skulle emellertid enligt utskottets mening motvägas af de viktiga 'principerna' i öfrigt för denna lagstiftning. Utskottet är verkligen bevisningsskyldigt för hvad godt dessa principer afkastat för kvinnorna beträffande typografyrket. Är det den ådagalagda sannolikheten för att detta för dem fördelaktiga yrke blir väsentligen stängdt för kvinnorna framdeles, eller att de därstädes redan anställda kvinnor, som ej bli tvungna att helt lämna densamma, mångenstädes måste underkasta sig en för hälsan mera skadlig arbetsordning än förut?

Det är föga tröstefullt, att utskottet härefter fortfarande vinkar med någon liten utsikt till en undantagslagstiftning längre fram, när erfarenheten blir än större, ty ännu skulle den vara för liten i hvarje fall säger utskottet.

Denna lilla tröst återtar dock utskottet genast därpå genom sitt frambållande att förslagets antagande skulle strida mot den af Sverige numera biträdda internationella konventionen om det kvinnliga nattarbetet. Emellertid stannar utskottet till sist vid att det ej heller är alldeles säkert, att denna uppfattning är riktig. I sådant fall bör detta således bli föremål för Kungl. Maj:ts närmare undersökning. Det vore ju föröfrigt en förunderlig rättsordning om en internationell konvention,

som ingåtts för att bereda människor nytta, ej skulle få inom ett land rättas i en punkt, där den visat sig uppenbart skadlig.

Då det således synes mig ej lyckats utskottet att hopa tillräckligt mycket formalism för att därmed kunna helt döda rättvisan, hemställes,

att Riksdagen ville för sin del besluta, att lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag ej skall äga tillämplighet på typografyrket.»

Herrar *Pettersson* i Södertälje, *Jansson* i Edsbäcken och *Olsson* i Broberg hafva anhållit få antecknadt, att de icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.
